

Nenoteiksmes predikāts latviešu valodā, tā latīņu un sengrieķu analogi un Kārļa Mīlenbaha „absolūtais infinitīvs”

Infinite predicatē in Latvian, Latin and Classical Greek and Kārlis Mūlenbachs’ “infinitivus absolutus”

Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Ilze Rūmniece

Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte
Visvalža iela 4a, Rīga, LV-1050

E-pasts: andra.kalnaca@lu.lv, ilze.lokmane@lu.lv, ilze.rumniece@lu.lv

Kārlis Mīlenbahs, jau 19. gs. beigās grāmatā „Teikums” (pirmizdevums 1898) sniedzams pirmo konceptuālo latviešu sintakses aprakstu, lietpratīgi analizējis tolaik un joprojām arī mūsdienu valodniecībā dažādus atšķirīgi interpretējamus gramatikas jautājumus. To vidū arī nenoteiksmes predikāta izpratne, tipi un lietojuma apraksts. Uzmanību piesaista arī termins *absolūtais infinitīvs*, kas sinhroniskos gramatikas aprakstos netiek izmantots.

Raksts tapis kā vairāku pētniecisko ideju apvienojums. Pirmkārt, rakstā aplūkotas nenoteiksmes predikāta konstrukcijas, to tipi un semantika latviešu, latīņu un sengrieķu valodā. Otrkārt, pētījums ir mēģinājums sastatīt latviešu valodas faktus ar analogām nenoteiksmes predikāta konstrukcijām un to semantiku latīņu un sengrieķu valodā. Treškārt, rakstā mēģināts izprast mūsdienu valodniecībā reti sastopama termina *absolūtais infinitīvs* lietojuma ideju nenoteiksmes predikāta un tā funkciju raksturojumā.

Raksta 1. daļa resp. ievads veltīts pētījuma kontekstam un mērķim, nenoteiksmes predikāta skaidrojumam un rakstā aplūkoto problēmu izvirzījumam. Raksta 2. un 3. nodaļā sniegts plašāks latviešu valodas nenoteiksmes predikāta konstrukciju un to semantikas apskats, savukārt 4. nodaļā aplūkoti latīņu un sengrieķu valodas analogi, 5. nodaļā tuvāk apskatīts absolūtais infinitīva jēdziens un tā izpratne valodniecībā.

Atslēgvārdi: nenoteiksme; predikāts; modalitāte; saitiņa; polaritāte; absolūtais infinitīvs.

1. Ievads

Pārskatot pirmo konceptuālo sintakses pētījumu latviešu valodā – 1898. gadā izdoto Kārļa Mīlenbaha grāmatu „Teikums” (atkārtots izdevums – 2009. g.) –, uzmanību piesaista fakts, ka daudzi autora risinātie un jau 19. gs. beigās atšķirīgi interpretētie gramatikas, resp., sintakses, jautājumi aktualitāti nav zaudējuši arī mūsdienu valodniecībā. To vidū ir arī nenoteiksmes predikāts un tā variācijas gan saitiņas piemītības, gan teikuma vienkomponenta vai divkomponentu struktūras shēmas izpratnē (sk., piem., Valdmanis 1989, 71–72; Beitiņa 2009, 95–96; Lokmane 2013b, 732). Nenoteiksmes sintaktisko un semantisko funkciju aprakstā intereses vērts ir arī K. Mīlenbaha lietotais termins *absolūtais* resp. *absolūtais infinitīvs*, kurš mūsdienu valodniecībā sastopams galvenokārt diahroniskos, bet ne sinhroniskos valodas aprakstos (piem., Ruppel 2018). Šis termins un tā latviskais

atveidojums dažādās variācijās lietots arī latīņu un sengrieķu gramatikās, piem., *absolūtais infinitīvs* Konstantīna Zuša „Latīņu gramatikā” (1938, 229) un Pētera Ūiķaukas “Grieķu gramatikā” (1934, 56), *patstāvīgais infinitīvs* Annas Rātas „Īsajā sengrieķu valodas kursā” (1983, 250), *absolūtais* jeb *limitatīvais infinitīvs* Eduarda Bornemaņa „Griechische Grammatik” (*Eduard Bornemann* 2009, 243), kā arī *absolūti lietots infinitīvs (infinitive used absolutely)* jaunākajā Everta van Emde Boasa, Alberta Reiksbarona, Lūka Hētinka, Matjē de Bakera veidotajā klasiskās grieķu valodas gramatikā (*Evert van Emde Boas, Albert Rijksbaron, Luuk Huitink, Mathieu de Bakker* 2019, 605).

Lai gan par nenoteiksmes predikāta izpratni, konstrukcijas tipiem un saikni ar modalitāti Andras Kalnačas un Ilzes Lokmanes pētījumi publicēti jau iepriekš (piem., Lokmane 2013a, 2013b, 2016; Kalnača 2013, 2016; Kalnača, Lokmane 2017, 2018), temats ir pietiekami sarežģīts un arī interesants, lai to aplūkotu atkārtoti, cenšoties atrast pēc iespējas veiksmīgāku apraksta veidolu. Pētījums ir arī mēģinājums sastatīt latviešu valodas faktus ar analogām nenoteiksmes predikāta konstrukcijām latīņu un sengrieķu valodā, kā arī izprast jēdziena *absolūtais infinitīvs* lietojuma ideju šādu konstrukciju raksturojumā.

Nenoteiksmes predikāts ir margināls izteicēja tips divkomponentu struktūras shēmas¹ teikumā latviešu (piem., Freimane 1985, 44; Ozols 1993, 90–98; Lokmane 2013b, 714, 718), lietuviešu (piem., Ambrazas 1996, 465), krievu (piem., Beloshapkova 1999, 711–712) un citās valodās, t. sk. latīņu un sengrieķu valodā (piem., Zutis 1938, 229–230; Bornemann 2009, 243; sk. arī Rāta 1983, 250).

- (1) a. latviešu valodā
Ko man darīt? (Ir)
- b. lietuviešu valodā
Visiems tylėti!
viss.DAT.PL klusēt.INF
‘Visiem **klusēt!**’ (www.izinius.lt)
- c. krievu valodā
Vam ne vidat' takih srazhenij.
jūs.DAT NEG redzēt.INF tāds.GEN.PL cīņa.GEN.PL
‘Tādas cīņas jūs neredzēsīt / Tādu cīņu jums neredzēt.’ (piemērs no Beloshapkova op. cit.)
- d. latīņu valodā
Tene haec posse ferre?
tu.ACC tas.ACC.PL varēt.INF nest.INF
‘Vai gan tu vari to panest? / Vai gan tev spēt to panest?’ (Cic. Att. IX, 13)
- e. sengrieķu valodā
γλώττης κρατεῖν
mēle.GEN valdīt.INF
‘Valdīt mēli’. (Diog. Laert. I, 3, 69)

Kā redzams (1) piemēru grupā, nenoteiksmes predikātam ir vismaz divas pazīmes, kas to atšķir no t. s. parastā izteicēja:

- 1) nenoteiksme izteicēja funkcijā;
- 2) teikums vienmēr izsaka kādu modālu nozīmi – vajadzību, iespējamību vai neiespējamību, obligāti īstenojamu vai neīstenojamu darbību u. tml. (plašāk sk. raksta 3. un 4. nodaļu).

Daļā valodu (piem., latviešu, lietuviešu, krievu, sengrieķu) iespējams arī neobligāts teikuma priekšmets datīvā (sk. (1a-c) un (1e) piemēru), savukārt latīņu valodā šādās modālās konstrukcijās tas ir akuzatīvā ((1d) piemērs) (t. s. *accusativus exclamationis*, sk. Zutis 1938, 12–13).

Nenoteiksmes predikāta konstrukcijās parasti teikuma priekšmets un predikāts saistīts bez saitiņas (sk. (1) piemērus), taču iespējams arī saitiņas saistījums, piem., latviešu valodā *bija* vai *būs* (plašāk sk. raksta 2. nodaļu).

Nenoteiksmes predikāta sakarā vienmēr bijušas arī teorētiskas diskusijas:

- 1) vai nenoteiksme un teikuma priekšmets var būt saistīti bez saitiņas / finīta verba; kurš predikāta tips vecāks – bez saitiņas vai ar (izlaistu) saitiņu (sk., piem., Mīlenbahs 2009, 236–240; Ivulāne 2016, 114);
- 2) ja uzskata, ka ir bijis un izlaists kāds finīts elements, tad kādu predikāta tipu tas pārstāv – verba *būt* nullformu (Freimane 1985, 27; Ozols 1993, 90–98; Ambrazas 2006, 333; par sintaktisko nullformu plašāk sk. Mel'chuk 1995) vai elipsi (par elipsi plašāk, piem., Aelbrecht 2015);
- 3) vai iespējama arī modāla verba nullforma (piem., Paulauskienė 1994, 283; Kalnača 2016).

Rakstā šīs diskusijas, lai gan saistītas ar aplūkojamo tematu, ierobežotā apjoma dēļ tuvāk netiks izvērstas. Pētījumā, balstoties uz latviešu, latīņu un sengrieķu valodas materiāla sastatījumu, iecerēts noskaidrot šādus jautājumus:

- 1) vai latīņu, sengrieķu un latviešu valodas nenoteiksmes predikāti pārstāv vienas un tās pašas konstrukcijas;
- 2) vai latīņu, sengrieķu un latviešu valodas nenoteiksmes predikāti ir saistāmi arī lietojuma un funkciju ziņā;
- 3) vai termins *absolūtais infinitīvs* ir vienādi attiecināms kā uz latviešu, tā latīņu un sengrieķu nenoteiksmes predikātu aprakstu.

Raksta 2. un 3. nodaļā sniegts plašāks latviešu valodas nenoteiksmes predikāta konstrukciju un to semantikas apskats, savukārt 4. nodaļā aplūkoti latīņu un sengrieķu valodas analogi, 5. nodaļā tuvāk apskatīts absolūtais infinitīvs un tā izpratne valodniecībā.

Rakstā izmantotie latviešu valodas piemēri atlasīti dažādos avotos – daiļliteratūrā, plašsaziņas līdzekļu un lietišķos tekstos, kā arī „Līdzsvarotajā mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusā 2018” (pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>). Latīņu un sengrieķu valodas piemēri ņemti no vietnēm „Perseus Digital Library” (pieejams: <http://www.perseus.tufts.edu>) un „Thesaurus Linguae Graecae – A Digital Library of Greek Literature” (TLG, pieejams: <http://stephanus.tlg.uci.edu/>).

2. Nenoteiksmes predikāts un tā konstrukcijas latviešu valodā

Kā jau minēts ievadā, latviešu valodā nenoteiksmes predikāts ir īpašs divkomponentu struktūras shēmas verbāla teikuma tips ar neobligātu teikuma priekšmetu datīvā (sk., piem., Ozols op. cit.; Lokmane 2013b, 714, 718):

- (2) (DAT) + *nenoteiksme*
- Kā **man** *izskaidrot* jūsu laipnību? (I. Ābele)
 - Ko vingrojot **iesākt** ar domām? (Ieva)

Šāds nenoteiksmes predikāts latviešu valodā sastopams gan apgalvojumā (sk. (1a), (2) piemēru), gan noliegumā (3):

- (3) a. *Cilvēki, **jums** mani vairs ne ar ko **nepārsteigt**.* (www.twitter.com)
 b. *Ar bērniem [mājās] pie klusuma **netikt**.* (Kas Jauns)

Blakus nenoteiksmes predikātam bez saitiņas sastopams arī tips, ko veido konstrukcija ar saitiņu *bija/būs* + *nenoteiksme* (piem., Ozols op. cit.; Mathiassen 1997, 145, 205; Lokmane 2013b, 718):

- (4) (DAT) + *bija* + *nenoteiksme*
- Ko **bija darīt** ar televīzijas abonementmaksu? (Ir)
 - Un kā **mums** to **bija zināt**? (LVK18)
- (5) (DAT) + *būs* + *nenoteiksme*
- No tā **jums būs zināt**, ka viņš sev dzīvei pamatus jau ir ielicis .. (LVK2018)
 - Tev būs nākt** vēl un vēl. (LVK2018)

Noliegumā iespējams tikai predikāts ar saitiņu *būs* resp. *nebūs*, bet ne ar *bija* resp. *nebija*:

- (6) a. *Ikviens lai beidzot atpopt: tev **nebūs saprast**, ko tu spēlē, tev būs spēlēt.* (LVK2018)
 b. *Nevienam **nebūs zināt** šo triju [gājēju] ceļu.* (LVK2018)

Jānis Endzelīns (1951, 994) piemin arī nenoteiksmes predikātu ar saitiņu *ir*, t. i., konstrukciju *ir* + *nenoteiksme*: „Tagadne *ir* (resp. *nav*) blakus infinitīvam nav parasti lietājama; tikai tādos izteicienos kā *ka tik mums ir ēst*, kā vietā tagad palaikam *saka: man bija kuo ēst*.” Taču J. Endzelīna minētais piemērs nozīmes ziņā atšķiras no nenoteiksmes predikāta bez saitiņas, jo izsaka piederību (tipiskajā latviešu valodas piederības konstrukcijā ar īpašnieku resp. posesoru datīvā), turklāt bez jebkādas modalitātes. Tā kā citi konstrukcijas *ir* (vai *nav*) + *nenoteiksme* piemēri mūsdienā latviešu valodā nav atrodamā, tad nav arī iespējams pilnībā izprast šāda predikāta lietojumu un semantiku, kā arī attiecības ar nenoteiksmes predikātu bez saitiņas un pārējām nenoteiksmes predikāta konstrukcijām. Lietuviešu valodas izlokšņu un senāku tekstu fakti tomēr liecina, ka tagadnes konstrukcija COP_{PRS} + *nenoteiksme*, izsakot dažādas modālas nozīmes, ir vai ir bijusi lietojama un ka tās analogs ir saitiņas nullformas konstrukcija tagadnē \emptyset + *nenoteiksme*

(Ambrazas 2006, 333–340; par formāli līdzīgām, bet citas semantikas konstrukcijām angļu un vācu valodā sk. arī Auwera, Goldberg 2012; Leiss 2015). Lai gan nenoteiksmes predikāta konstrukciju salīdzinājums dažādās indoeiropiešu valodās būtu ļoti interesants sastatījums, tas ir cita pētījuma objekts, turklāt raksta ierobežotā apjoma dēļ vēsturiskās sintakses jautājumiem nav iespējams pievērsties. Tāpēc turpmākajā pētījuma gaitā konstrukcija *ir + nenoteiksme* netiek aplūkota.

Nosacīti var uzskatīt, ka nenoteiksmes predikāts bez saitiņas būtu saistāms ar tagadnes nozīmi, saitiņa *bija* attiecināma uz pagātņi, savukārt *būs* – uz nākotni. Taču modālo nozīmju dominances dēļ par laika nozīmēm šādos izteicējos īsti runāt nevar. Turklāt viens un tas pats verbs konstrukcijā ar pagātnes, nākotnes vai tagadnes nozīmi (ar nenoteiksmi bez saitiņas) atrodams tikai dažos gadījumos, piem., darbības vārdiem *darīt* (7) un *teikt* (8) apgalvojumā:

(7) *darīt*

- a. *Skolotāj, ko man **darīt** tālāk?* (LVK2018)
- b. *Ko man **bija darīt**? Kliegt? Raudāt?* (LVK2018)
- c. *Jums **būs darīt** tā un nekā citādi!* (LVK2018)

(8) *teikt*

- a. *Un ko man **teikt**, ja tu nekā neatceries?* (LVK2018)
- b. *Bet ko man **bija teikt**, ja pasmieties vien gribējās...* (G. Priede)
- c. *Ko man tagad **būs teikt**?* (G. Priede)

Apkopojot tabulā šos gadījumus, redzams, ka darbības vārdiem gan apgalvojumā, gan noliegumā visbiežāk iespējama tikai viena vai, retāk, divas ar laika formām saistāmas konstrukcijas.

		Piemērs	Laika forma
(9)	a.	<i>*Tev no tā mācīties.</i>	PRS
	b.	<i>?Tev bija no tā mācīties.</i>	PST
	c.	<i>Tev būs no tā mācīties.</i>	FUT
(10)	a.	<i>Kur nu tev to saprast!</i>	PRS
	b.	<i>*Kur nu tev to bija saprast!</i>	PST
	c.	<i>*Kur nu tev to būs saprast!</i>	FUT
(11)	a.	<i>*Tev nesalt!</i>	PRS
	b.	<i>*Tev nebija salt!</i>	PST
	c.	<i>Tev nebūs salt!</i>	FUT

1. tabula. Nenoteiksmes predikāta konstrukcijas latviešu valodā, ar zvaigznīti (*) apzīmēti nelietojami gadījumi, ar jautājuma zīmi (?) maz ticams gadījums (sk. Kalnača, Lokmane 2017)

Tabulas dati liek izvirzīt jautājumu – cik nenoteiksmes predikāta konstrukciju resp. tipu ir latviešu valodā (plašāk sk. Lokmane 2013a, 2016; Kalnača 2016):

- 1) **viens tips**, kurā nenoteiksmes predikātam iespējamas trīs laika formas – tagadne ar saitiņas nullformu, pagātne un nākotne ar saitiņu attiecīgajā formā (attiecībā uz līdzīgām lietuviešu valodas konstrukcijām šādu

viedokli sk. Ambrazas 2006, 333); paradigmātisku ideju piedāvājis arī Arturs Ozols (1993, 90–98), klasificēdams konstrukciju par *analītisko debitīvu*, kas nozīmes un funkciju ziņā līdzinās *sintētiskajam debitīvam*, resp., vajadzības izteiksmei ar tās laika formu paradigmu (sk. arī Lokmane 2013a, Kalnača 2013):

(DAT) + *ø/bija/būs* + *nenoteiksme*

- 2) **divi tipi**, kurā iespējams nošķirt divas konstrukcijas – nenoteiksmi predikāta funkcijā un nenoteiksmi kopā ar saitiņu pagātnē vai nākotnē:
 - a. (DAT) + *nenoteiksme*
 - b. (DAT) + *bija/būs* + *nenoteiksme*
- 3) **trīs tipi**, kur katra konstrukcija uzskatāma par īpašu predikāta tipu, bet ne vienas paradigmas elementiem:
 - a. (DAT) + *nenoteiksme*
 - b. (DAT) + *bija* + *nenoteiksme*
 - c. (DAT) + *būs* + *nenoteiksme*

Latviešu valodas fakti, precīzāk, piemēru asimetriskums (sk. arī 1. tabulu), norāda uz trešo iespēju – katrs nenoteiksmes predikāts funkcionē kā atsevišķa paradigmātiski nesaistīta vienība (Lokmane 2016; Kalnača 2016; Kalnača, Lokmane 2017, 2018), jo katrā tipā atšķiras modālās nozīmes, turklāt tām ir arī cieša saikne ar polaritāti (apgalvojuma un nolieguma pretstatu) un teikuma komunikatīvo tipu – par to tiks plašāk runāts raksta nākamajā nodaļā.

3. Nenoteiksmes predikāta semantika latviešu valodā

Neviens no nenoteiksmes predikāta tipiem latviešu valodā nav saistāms ar nozīmes ziņā neitrālu stāstījuma teikumu. Visi ir vai nu jautājuma, vai arī izsaukuma teikumi, jo vai nu izsaka dažādas modālas nozīmes, vai arī saistīti ar specifisku (modāla) lietojuma sfēru (aizliegumu, dažādu norādījumu izteikšanu u. tml.). Nenoteiksmes predikāta konstrukcijas teikumiem parasti ir dzīvs darītājs, izņemot pavēles teikumus nākotnē, kam iespējams gan dzīvs, gan nedzīvs subjekts. Dzīvs darītājs var būt arī vispārināts un teikumā formāli neparādīties, lai gan saturiski tas ir noprotams un izsecināms.

Aplūkojot katru nenoteiksmes predikāta tipu kā apgalvojumā, tā noliegumā tagadnē, pagātnē un nākotnē saistībā ar teikuma komunikatīvo tipu, iezīmējas komplicēta nozīmju sistēma:

- 1) tagadne – nenoteiksmes predikāts bez saitiņas

Šādi teikumi parasti ir jautājuma vai pavēles² teikumi apgalvojumā vai noliegumā, iespējami arī stāstījuma teikumi noliegumā un izsaukuma teikumi apgalvojumā. Taču latviešu valodā nav sastopami stāstījuma teikumi apgalvojumā.

² Latviešu valodā parasti tiek runāts par trim teikuma komunikatīvajiem tipiem – apgalvojuma, jautājuma un izsaukuma teikumiem (Valkovska, Lokmane 2013, 776–778). Taču no modalitātes viedokļa izsaukuma teikumi nav vienveidīgi, jo tiem iespējamas

a) jautājuma teikumi apgalvojumā

Šādu teikumu saturs ir saistīts vai nu ar vajadzību (12a–b), vai iespējamību (12c); uz modālo nozīmju niansi norāda arī atšķirīgs jautājamais vārds.

- (12) a. *Ko jautā un ko man **atbildēt** darba intervijā?* (www.apollo.lv)
 b. *Kā vislabāk **uzglabāt** ķiplokus?* (www.delfi.lv)
 c. *Šai istabā es laikam neko neuzrakstīšu. Kur no tās **aizbēgt**?* (G. Priede)

Sastopami arī retoriski jautājumi, kas izsaka vajadzības trūkumu un kurus ievada vai nu jautājamais vārds *kam*, vai arī leksikalizētas konstrukcijas *kas tur ko*, *kas te* u. tml. (par leksikalizēšanās tendencēm nenoteiksmes teikumus sk. Holvoet 2000).

- (13) a. *Kam **mocīties** ar minimālo algu, ja ir pabalsti?* (Kas Jauns)
 b. *Kas tur ko **laipot**?* (LVK2018)
 c. *Kas viņam te ko **meklēt**?* (G. Priede)

b) jautājuma teikumi noliegumā

Parasti šādi teikumi sākas ar jautājamo vārdu *kāpēc* vai *kam*. Lai gan izteicējs ir noliegts, saturiski teikumi vairāk orientēti uz vajadzības izteikšanu, ne aizliegumu, turklāt jautājums ir retorisks un kalpo vajadzības akcentēšanai.

- (14) a. *Kāpēc **neiepriecināt** vēl kādu cilvēku?* (LVK2018)
 b. *Kam **nestrādāt**, ja var strādāt?* (Kas Jauns)

Retoriski jautājumi noliegumā, izsakot iespējamību, var sākties arī ar leksikalizētu konstrukciju *kas tur ko*:

- (15) *Kas tur ko vienu nakti **neizturēt**, guļot guļammaisā kuģa kāpņu telpā?* (LVK2018)

c) pavēles teikumi apgalvojumā parasti izsaka kategorisku prasību (16a–b) vai mazāk kategorisku norādījumu adresātam kaut ko darīt (16c)

- (16) a. *Mierā! **Pacelt** karogu!* (I. Ābele)
 b. *Visiem **piecelties**, esmu ieradies!* (Kas Jauns)
 c. *Augu saslimšanas un kaitēkļu invāzijas gadījumos **zvanīt** Valsts augu aizsardzības dienestam.* (www.ozolnieki.lv)

d) pavēles teikumi noliegumā vienmēr izsaka kategorisku aizliegumu kaut ko darīt

- (17) a. ***Nestaigāt** pa sliedēm, **neklausīties** austiņās mūziku, nekad **nešķērsot** dzelzceļu pie sarkanā signāla!* (www.png.edu.lv)
 b. ***Virsdrēbēs neienākt!*** (www.gymnast.lv)

dažādas modālas nozīmes – aicinājums, pamudinājums, pavēle, aizliegums, vēlēšanās, šaubu izteikšana u.c. Proti, daļa nozīmju ir saistīta ar teksta adresāta ietekmēšanu, daļa ir teksta autora paustais situācijas vai teksta satura vērtējums. Lai būtu iespējams labāk aprakstīt nenoteiksmes predikāta semantiku latviešu valodā, šai pētījumā pirmā nozīmju grupa apzīmēta par *pavēles teikumiem*, otra – par *izsaukuma teikumiem* (sk. arī, piem., Yule 2000, 53–54).

- c. *Ar [autobusa] vadītāju [brauciena laikā] nesarunāties!* (www.staburags.lv)
- e) apgalvojuma teikumi nolieģumā izsaka neiespējamību
- (18) a. *Ar baseinu pie mājas vien vairs nepārsteigt.* (www.delfi.lv)
 b. *Bagātība, ko naudā neizmērīt: ciemos pie četrpaužu ģimenes.* (Latvijas Avīze)
 c. „Nē!” es teicu, „tam nenotikt.” (A. Eglītis)
- f) izsaukuma teikumi apgalvojumā bieži sākas ar leksikalizētu konstrukciju *kur nu* un izsaka neiespējamību
- (19) a. *Kur nu tev to saprast!* (LVK2018)
 b. *Kur nu domāt par uguni, tev nav nekā, ko būtu iespējams izmantot par pirmo darbarīku.* (LVK2018)

Izsaukuma teikumi var sākties arī ar konstrukcijām *kas tur ko* un *ko tur* – parasti izsakot vajadzības trūkumu.

- (20) a. *Kas tur ko patikt!* [par ravēšanu] (LVK2018)
 b. *Ko tur daudz stāstīt!* [par savu dzīvi] (LVK2018)
- 2) nākotne – nenoteiksmes predikāts ar saitiņu *būs*, resp., *nebūs*
- a) jautājuma teikumi apgalvojumā izsaka vajadzību (21a–b), kas var kombinēties ar šaubu, neskaidrības vai iespējamības (21c) nozīmi
- (21) a. *Kā tev būs darīt?* (www.maminuklubs.lv)
 b. *Pēc kāzām mums ar Elki bija nopietna saruna .. par to, kā būs būt.* (LVK2018)
 c. *Ko mums no tā visa būs mācīties?* (www.aluksniesiem.lv)
- b) pavēles teikumi apgalvojumā var ietvert striktu norādi, ieteikumu vai iedrošinājumu, kas var attiekties ne tikai uz teksta adresātu (22a), bet arī uz teksta autoru (22b) vai pat uz kādu personu vai faktu ārpus dialoga (22c); subjekts šādos teikumos parasti ir dzīvs, bet iespējams arī nedzīvs (23)
- (22) a. *Tīri mēs nevaram būt. Jo esam radīti duāli. Gan Dievs pienāca un teica – labu tev būs darīt, labu tev būs redzēt un labu tev būs dzirdēt. Gan Vēlns otrā ausī čukstēja – sliktu tev būs redzēt, sliktu tev būs dzirdēt, sliktu tev būs darīt.* (Kas Jauns)
 b. *Te tad nu arī mums būs palikt.* (P. Bankovskis)
 c. *Bet neviens nevar pavēlēt rakstniekiem, ko viņiem būs darīt.* (LVK2018)

Teikumi ar nedzīvu subjektu parasti izsaka īpaši uzsvērtu vajadzību.

- (23) a. *Gāzes tirgum Latvijā būs būt!* (Neatkarīgā Rīta Avīze)
 b. *Sešas pazīmes, kas liecina, ka Eiropai būs būt!* (www.tvnet.lv)

- c) pavēles teikumi noliegumā izsaka aizliegumu ko darīt (24a–b) vai arī vajadzības trūkumu (24c); arī šais teikumos iespējams nedzīvs subjekts (25)
- (24) a. *Tev **nebūs** par mani visu **zināt!*** (www.apollo.lv)
 b. *Tev **nebūs pieļaut** loģikas **kļūdas!*** (<https://yourlogicalfallacyis.com/lv>)
 c. *Tiem cilvēkiem jau nu **nebūs sēdēt** valsts svinīgajos pasākumos un kur nu vēl pieņemšanās.* (Latvijas Avīze)
- (25) *Jānis paziņojis, ka tādai lietai nu gan **nebūs piepildīties.*** (Kas Jauns)
- 3) pagātne – nenoteiksmes predikāts ar saitiņu *bija* pārstāvēts tikai ar jautājuma teikumiem apgalvojumā, kuros izteikta vai nu vajadzība (26a), vai arī iespējamība (26b), vērtējot kādus iepriekšējus notikumus, rīcību u. tml.
- (26) a. *Elga, ko man **bija iesākt** [ja es nemīlēju savu sievu]?* (G. Priede)
 b. *Kā man to **bija zināt** [kuri aktieri gatavojas doties uz ārzemēm]?* (Kas Jauns)

Sastatot visas iepriekš minētās nenoteiksmes predikāta konstrukcijas, to nozīmes un lietojumu, iespējams izveidot tabulu, kurā fiksēts, ka teorētiski paredzamās pozīcijas tiek aizpildītas tikai daļēji. Visplašāk tiek lietota nenoteiksmes predikāta konstrukcija bez saitiņas, kamēr konstrukcija ar saitiņu *bija* iespējama tikai jautājuma teikumos apgalvojumā, izsakot vajadzību vai iespējamību.

	Polaritāte	PRS	PST	FUT
Stāstījuma teikumi	<i>apgalvojums</i>	–	–	–
	<i>noliegums</i>	neiespējamība	–	–
Jautājuma teikumi	<i>apgalvojums</i>	vajadzība vajadzības trūkums iespējamība	vajadzība iespējamība	vajadzība
	<i>noliegums</i>	vajadzība iespējamība	–	–
Pavēles teikumi	<i>apgalvojums</i>	pavēle (spilgti izteikta vajadzība) vajadzība	–	vajadzība
	<i>noliegums</i>	aizliegums	–	aizliegums
Izsaukuma teikumi	<i>apgalvojums</i>	neiespējamība vajadzības trūkums	–	–
	<i>noliegums</i>	–	–	–

2. tabula. Teikuma komunikatīvo tipu, polaritātes, laika formu un modālu nozīmju mijiedarbība latviešu valodas nenoteiksmes predikāta konstrukcijās (Kalnača, Lokmane 2018)

4. Nenoteiksmes predikāts latīņu un sengrieķu valodā

Latīņu (27) un sengrieķu (28) valodā sastopams nenoteiksmes predikāts bez saitiņas, kas funkciju un nozīmes ziņā līdzinās latviešu valodas nenoteiksmes predikātam. Latīņu valodas piemēros tā lietojums parasti saistīts ar izsaukšanas dusmās, neizpratnē vai pārsteigumā (Zutis 1938, 12–13):

- (27) [...] *mene non potuisse Milonis salutem tueri* [...]?
in qua causa non potuisse?
 PREP kāda.PRON.ABL lieta.ABL NEG spēt.INF.PST
 ‘[...] man nespēt uzraudzīt Milona drošību [...]?’ kādā lietā **nespēt?**’ (Cicero, Pro Milone, 37)

Sengrieķu valodā nenoteiksmes predikāts izsaka teksta autora subjektīvu vērtējumu – iespējamību, šķietamību u. tml.:

- (28) a. *Θεμιστοκλέης δὲ ταῦτα ἔγραφε,*
δοκέειν ἐμοί,
 domāt.INF es.DAT
ἐπ’ ἀμφοτέρα νοέων...
 ‘Temistokls to rakstījis, man domāt, abas lietas prātā turēdams...’
 (Herod. 1, 172, 1)
- b. *ὥς δὲ συντόμως εἶπειν,*
 kā un/bet.CONJ īsi.ADV teikt.INF
πονηροῦ μὲν δεσπότης οἰκέτας οὐ δοκῶ χρηστοῦς καταμεμαθημένοι.
 ‘Kā īsi teikt – nedomāju, ka nekrietna saimnieka kalpi būtu par krietniem izmācīti.’ (Xenoph. Oecon. 12, 19)

A. Rāta (1983, 250) šādus sengrieķu valodas predikātus sauc par infinitīviem, kas lietoti patstāvīgā nozīmē, E. Bornemanis (2009, 243) līdzās apzīmējumam t. s. *absolūtais infinitīvs (der sog. absolute)* lieto arī terminu *infinitivus limitativus*. E. van Emdes Boasa, A. Reiksbarona, L. Hētinka, M. de Bakera gramatika (2019, 605) šos infinitīva lietošanas gadījumus saista tikai ar idiomātiskiem izteicieniem.

Latīņu valodā, izsakot pagātnes (imperfekta) darbību ‘ kaut kas sākās, kaut kas pēkšņi, intensīvi notika’, tiek izmantots nenoteiksmes predikāts bez saitiņas (*infinitivus historicus/descriptivus*) (Zutis 1938, 230):

- (29) *Marius [...] maior atque clarior haberi coepit. [...] milites, modesto imperio habiti simul et locupletes,*
ad caelum ferre;
 līdz.PREP debesis.ACC nest/celt.INF
Numidae magis quam mortalem timere;
 numidietis.NOM.PL vairāk kā.PTCL mirstīgais.ACC bīties.INF
 ‘Marijs [...] tapa uztverts kā vēl dižāks un izcilāks. [...] kareivji, pieticīgā pārvaldē turēti, pēkšņi bagāti [kļuvuši], līdz debesīm [viņu] **celt**, numidieši vairāk kā no mirstīgā **bīties**.’ (Sallustii Iugurtha, 92)

Par šādiem *stāstījuma infinitīviem* latviešu valodā raksta arī Endzelīns (1951, 991) attiecībā gan uz pagājušu, gan nodomātu darbību, minēdams piemērus:

- (30) a. *uzvilkuši kažuokus ... un tad tikai skriet pa purviem, mežiem;*
 b. *skrien divas stirnas; dēji tūliņ šaut, bet stirnas lūdzas;*

Latviešu valodā šādi stāstījuma infinitīvi vairāk saistās ar folkloras valodu, dažādos mūsdienu daiļliteratūras, preses vai lietišķos tekstos nenoteiksmes predikāti minētajā funkcijā nebūs atrodami.

Sengrieķu valodā pārstāvēts arī *infinitīvus imperatīvi*:

- (31) Ἰὼ ζεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους
 ak.INTERJ svešinieks.VOC pavēstīt.INF lakedaimonietis.DAT.PL
 ὅτι τῆδε //
 ka.CONJ šeit.ADV
κεῖμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.
 'Ak, svešiniek, [tev] pavēstīt lakedaimoniešiem, ka te atdusamies, viņu likumiem paklausījuši.' (Kejas Simonida epitafija)

Arī latviešu valodā tiek lietoti līdzīgi infinitīvi ar imperatīva nozīmi (sk. arī Endzelīns 1951, 991, kā arī (16) piemērus iepriekš).

5. Nenoteiksmes predikāts un *absolūtais infinitīvs*

Nenoteiksmes predikāts saistāms arī ar mūsdienu valodniecībā salīdzinoši reti lietotu terminu *absolūtais infinitīvs*. Kārlis Mīlenbahs (2009, 229 un 232), kritizējot uzskatu, ka nenoteiksmes predikāts pārstāv vienkomponta struktūras shēmas teikumu, blakus citiem nenoteiksmes predikātu tipiem piemin arī „absolūto infinitīvu”:

„Pie vienkopējiem teikumiem Lūgebils³ pieskaita [...] 3) absolūto infinitīvu: *Tas – man domāt – nav pareizi*, 4) infinitīvu pavēles nozīmējumā: *Tūlin meklēt!*” un „Tāpat nevaram arī absolūtā infinitīvā (*man domāt*) vienkopējus [vienkopas – AK, IL, IR] teikumus atrast.”

Par absolūto infinitīvu kā semantisku nenoteiksmes predikāta paveidu runā arī Jānis Endzelīns (1951, 992):

„No iepriekš pārrunātās predikātīvās lietošanas laikam ir radies dažkārt sastopamais „absolūtais” infinitīvs: *tad jau, man tā duomāt, tālu nebūs jāmeklē; tam, duomāt, cita nav ar kuo nuodarbuoties ...*”

Arī latīņu un sengrieķu gramatikās *absolūtais infinitīvs* ir iztirzāts dažādi. Tas atrodams gan kā kopīgs apzīmējums visiem nenoteiksmes predikāta semantiskajiem un strukturālajiem tipiem, gan kā atsevišķu nenoteiksmes predikāta tipu sinonīms. Tā Konstantīna Zuša „Latīņu gramatikas” sintakses sējumā attiecīgas sadaļas virsraksts ir „Absolūti lietojamie infinitīvi”, tie tiek minēti divu veidu. Pirmkārt, tāds, kas parasti lietojams ar izsaukuma akuzatīvu un „izsaka runātāja satraukto gara stāvokli: izbrīnu, sašutumu, nepatiku u.c. (*infinitīvus indignantis* vai

³ Lugebil, Karl. 1884. Zur Frage über zweitheilige und einheitliche Sätze. *Archiv für slavische Philologie*, 8, 36–68.

admirantis)” (Zutis 1938, 229). Otrkārt, infinitīvs imperfekta vietā (*infinitivus descriptivus/historicus*), tā „uzdevums nav dot noslēgtu notikumu atstāstījumu, bet gleznaini iztēlot notikumu norisi” (Zutis 1938, 230; sk. arī raksta (30) piemēru).

Sengrieķu valodas gramatikās absolūtais (patstāvīgais) infinitīvs uzrādīts kontekstā ar formulveida izteikumu piemēriem (*pēc manām domām, tā teikt, kas attiecas uz..., tik nedaudz trūka...*) (Rāta 1983, 250; Bornemann 2009, 243; Emde Boas, Rijksbaron, Huitink, Bakker 2019, 605). Otra tā funkcija ir izteikt pavēli (imperatīva līdzinieks), ko „lieto kategoriskas prasības izteikšanai” (Rāta 1983, 232). Šo *imperativische Infinitiv* Bornemanis arī šķir no absolūtā infinitīva un pēdējam dod vēl papildapzīmējumu *limitative Infinitiv* (Bornemann 2009, 243), tā norādot uz absolūtā infinitīva izteikumu ierobežojošo lomu. Arī citi autori pavēles un izsaukšanās jeb pārsteiguma nozīmes infinitīvus nošķir no absolūtajiem infinitīviem (piem., Emde Boas, Rijksbaron, Huitink, Bakker op. cit.).

Taču, piem., mūsdienu latviešu gramatikā un gramatikas pētījumos absolūtais infinitīvs kā īpašs jēdziens nav sastopams, lai gan nenoteiksmes predikāts aplūkots tiek (piem., Ahero et al. 1962; Freimane 1985; Ozols 1993; Lokmane 2013b).

Iepriekš minētais liek jautāt, ko tad īsti nozīmē termins *absolūtais infinitīvs* un kāpēc tas nav atrodams mūsdienu gramatikās. Iespējams, ka atslēga slēpjas vārda *absolūtais* izpratnē. Kā norāda Antonija Rupele (*Antonia Ruppel* 2018, 4–6), sākotnēji sengrieķu un latīņu gramatikas aprakstā tas lietots ļoti vispārīgi, apzīmējot kaut ko, kas nav saistīts ar citām gramatikas parādībām, vēlāk arī ‘tāds, kas gramatiski nesaistās ar pārējo frāzi resp. teikumu’. Šādai izpratnei arī atbilst K. Mīlenbaha un J. Endzelīna, arī daļa A. Rātas, K. Zuša un E. Bornemaņa sniegto *absolūtā infinitīva* piemēru, kas faktiski ir nenoteiksmes predikāta konstrukciju iespraudumi citā predikatīvā vienībā, tātad infinitīvi, kas nav gramatiski saistīti ar pārējo teikumu. Tomēr, kā akcentē A. Rupele (2018, 7), indoeiropiešu valodu absolūto konstrukciju izpratnē un klasificēšanā trūkst vienotu kritēriju, par *absolūtām* tiek sauktas sintaktiski ļoti atšķirīgas valodas vienības – kā to pierāda arī rakstā izmantotās latīņu un sengrieķu valodas gramatikas.

Iespējams, ka termina *absolūtais infinitīvs* neskaidrība arī ir iemesls tā neesamībai sinhroniskos latviešu gramatikas un gramatiskās sistēmas aprakstos kopš „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” iznākšanas 1959. (1. daļa) un 1962. gadā (2. daļa), visus nenoteiksmes predikāta tipus apvienojot vienā kopīgā pārskatā (Ahero et al. 1962, 530–533).

Secinājumi

Latviešu un sengrieķu valodas nenoteiksmes predikāts (DAT) + *nenoteiksme*, latīņu (ACC) + *nenoteiksme* pārstāv semantiski un daļēji arī formāli līdzīgu modālu konstrukciju. Par saitiņu konstrukciju (DAT) + *ir/bija/būs* + *nenoteiksme* esamību un līdzību latviešu, latīņu un sengrieķu valodā pētījumi vēl turpināmi.

Latviešu, latīņu un sengrieķu valodā, kā liecina rakstā aplūkoti piemēri, nenoteiksmes predikāts lietots līdzīgās modālās funkcijās – galvenokārt izsakot iespējamību, vajadzību, pavēli vai aizliegumu. Tomēr klasiskajās valodās nenoteiksmes predikāts sastopams daudz retāk nekā mūsdienu latviešu valodā.

Lai gan šāds izteicēja tips latviešu valodā ir margināls, tam ir svarīga loma dažādu deontiskās modalitātes nianšu izteikšanā un izteiksmes poetizēšanā gan runātā valodā, gan, piem., plašsaziņas līdzekļu tekstos, arī daiļliteratūrā un lietišķos tekstos. Turklāt blakus predikātam (DAT) + *nenoteiksme* kā dominējošam tiek izmantoti arī predikāti (DAT) + *bija* + *nenoteiksme* un (DAT) + *būs* + *nenoteiksme*, abi pēdējie gan parasti runātā valodā, arī daiļliteratūrā un dažkārt presē.

Turpmāk nenoteiksmes predikātu sakarā būtu sastatāmas arī polaritātes un teikuma komunikatīvo tipu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, jo, kā redzams raksta 2. tabulā, latviešu valodas materiāls apliecina plašas modālo nianšu izteikšanas iespējas.

Termins *absolūtais infinitīvs* latviešu valodniecībā izmantots ļoti šauri – tikai aprakstot tādas nenoteiksmes predikāta konstrukcijas iespraudumus kā *man domāt*. Savukārt latīņu un sengrieķu gramatikās tas lietots plašāk – atkarībā no gramatikas autora principiem gan minot latviešu valodas gadījumiem līdzīgus idiomātiskus iespraudumus, gan aplūkojot dažādas nenoteiksmes predikāta modālās un lietojuma nianšes, gan aprakstot infinitīva konstrukcijas vispār. Tādējādi, kā jau minēts raksta 5. nodaļā, terminam *absolūtais infinitīvs* trūkst lietojuma konsekvences un skaidrības, latviešu valodas sakarā – arī vajadzības, jo nenoteiksmes predikāti gramatikā parasti tiek aplūkoti vienotā predikāta konstrukciju apraksta sistēmā.

Saīsinājumi

ABL	ablatīvs
ACC	akuzatīvs
ADV	apstākļa vārds
CONJ	saiklis
COP	saitiņa
DAT	datīvs
FUT	nākotne
GEN	ģenitīvs
INF	nenoteiksme
INTERJ	interjection
LOC	lokatīvs
LVK2018	<i>Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus 2018</i>
NEG	nolieguma partikula
NOM	nominatīvs
PL	daudzskaitlis
PREP	prievārds
PRON	vietniekvārds
PRS	tagadne
PST	pagātne
PTCL	partikula
SG	vienskaitlis
TLG	<i>Thesaurus Linguae Graecae – A Digital Library of Greek Literature</i>

Avoti

1. Ābele, Inga. 2014. *Klūgu mūks*. Rīga: Dienas Grāmata.
2. Bankovskis, Pauls. 2014. *18*. Rīga: Dienas Grāmata.
3. Eglītis, Anšlavs. 2001. *Malahūta dievs*. Rīga: Zinātne.
4. *Ieva* (žurnāls)
5. *Ir* (žurnāls)
6. *Kas Jauns* (žurnāls)
7. *Latvijas Avīze* (laikraksts)
8. *Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas korpuss 2018*. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>.
9. *Neatkarīgā Rīta Avīze* (laikraksts)
10. *Perseus Digital Library*. Pieejams: <http://www.perseus.tufts.edu>.
11. Priede, Gunārs. 2013. Lai arī rudens. *Gunāra Priedes dzīve un darbi. 1928–1958*. Ieva Struka (sast.). Rīga: Jumava, 456–501.
12. Priede, Gunārs. 2016. Saniknotā slieka. *Gunāra Priedes dzīve un darbi. 1977–1986*. Ieva Struka (sast.). Rīga: Jumava, 355–393.
13. *Thesaurus Linguae Graecae – A Digital Library of Greek Literature*. Pieejams: <http://stephanus.tlg.uci.edu/>.
14. www.aluksniesiem.lv (pašvaldības mājaslapa)
15. www.apollo.lv (ziņu portāls)
16. www.delfi.lv (ziņu portāls)
17. www.gymnast.lv (vingrošanas skolas mājaslapa)
18. www.izinius.lt (ziņu portāls)
19. www.maminuklubs.lv (interesu grupas portāls)
20. www.ozolnieki.lv (pašvaldības mājaslapa)
21. www.png.edu.lv (Pļaviņu novada ģimnāzijas mājaslapa)
22. www.staburags.lv (pašvaldības mājaslapa)
23. www.tvnet.lv (ziņu portāls)
24. www.twitter.com
25. www.yourlogicalfallacyis.com/lv (interesu grupas portāls)

Literatūra

1. Aelbrecht, Lobke. 2015. Ellipsis. *Syntax – Theory and Analysis. An International Handbook*. I. Kiss, Tibor, Alexiadou, Artemis (eds.). Berlin/Munich/Boston: De Gruyter Mouton, 562–594.
2. Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I. *Fonētika un morfoloģija*. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
3. Ahero, Antonija et al. 1962. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. II. *Sintakse*. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
4. Ambrazas, Vytautas (ed.). 1996. *Lithuanian Grammar*. Vilnius: Baltos lankos.
5. Ambrazas, Vytautas. 2006. *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
6. Auwera, Johan van der, Goldberg, Adele. 2012. This is to count as a construction. *Folia Linguistica*. 46, 109–132.

7. Beitiņa, Maigone. 2009. *Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse*. Liepāja: LiePA.
8. Beloshapkova, Vera A. (red.). 1999. *Sovremennyj russkij jazyk*. Moskva: Vysshaja shkola.
9. Bornemann, Eduard. 2009. *Griechische Grammatik*. Frankfurt am Main: Diesterweg.
10. Emde Boas, Evert van, Rijksbaron, Albert, Huitink, Luuk, Bakker, Mathieu de. 2019. *The Cambridge Grammar of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
12. Freimane, Inta. 1985. *Vienkāršs teikums un tā paplašināšana*. Rīga: Latvijas Valsts universitāte.
13. Holvoet, Axel. 2000. Infinitival relative clauses in Latvian: their structure, development and tendency towards lexicalisation. *Linguistica Lettica*. 7. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 99–116.
14. Ivulāne, Baiba. 2015. *Palīgnozīmē lietotu darbības vārdu sistēma latviešu valodā*. Promocijas darbs doktora grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte.
15. Kalnača, Andra. 2013. Artura Ozola *analītiskais debiitīvs* mūsdienu interpretācijā. *Arturs Ozols (1912–1964)*. In *Honorem*. Kalnača, Andra, Lāms, Ojārs (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 35–44.
16. Kalnača Andra. 2014. *A Typological Perspective on Latvian Grammar*. Warsaw/Berlin: De Gruyter Open.
17. Kalnača, Andra. 2016. Nenoteiksme, modalitāte un verba nullformas latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma*. 7. *Gramatika un saziņa*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze, Horiguchi, Daiki (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 41–49.
18. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze. 2017. Elliptical infinitive constructions in Latvian. *50th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea. September 10–September 13, 2017, University of Zürich, Switzerland. Book of Abstracts*. Zürich: University of Zürich, 129–130.
19. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze. 2018. Tense and modality of Latvian predicative infinitive constructions. *Time and Tense in Circum-Baltic. Baltic Languages and White Nights. 19–20 June, 2018, Vilnius, Vilnius University. Book of Abstracts*. Vilnius: Vilnius University, 10–11.
20. Ķīķauka, Pēteris. 1934. *Grieķu gramatika*. II. *Sintakse*. Rīga: Latvijas Vidusskolu skolotāju kooperatīvs.
21. Leiss, Elisabeth. 2015. The construction ‘sein’ (‘be’) + infinitive from Old High German to New High German. *To be or not to be? The Verbum Substantivum from Synchronic, Diachronic and Typological Perspectives*. Kotin, Michail L., Whitt, Richard J. (eds.). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 123–141.
22. Lokmane, Ilze 2013a. Arturs Ozols un mūsdienu sintakses problēmjaudājumi. *Arturs Ozols (1912–1964)*. In *Honorem*. Kalnača, Andra, Lāms, Ojārs (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 100–108.
23. Lokmane, Ilze. 2013b. Vienkārša teikuma formālā (strukturālā) organizācija. *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 710–766.

24. Lokmane, Ilze. 2016. Darbības vārda sintaktiskās nullformas latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma*. 7. *Gramatika un saziņa*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze & Daiki, Horiguchi (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 116–126.
25. Lugebil, Karl. 1884. Zur Frage über zweitheilige und einheitliche Sätze. *Archiv für slavische Philologie*, 8, 36–68.
26. Mathiassen, Terje. 1997. *A Short Grammar of Latvian*. Slavica Publishers, INC.
27. Mel'chuk, Igor. 1995. Syntactic, or lexical, zero. *The Russian language in the meaning-text perspective*. Moskau–Wien: Jazyki russkoj kul'tury, 169–205.
28. Mīlenbahs, Kārlis. 2009. Teikums. *Darbu izlase*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 221–296. [Pirmizdevums: Rīga: Pūcišu Ģederta apgādībā, 1898.]
29. Ozols, Arturs. 1993. *Latviešu tautasdziesmu valoda*. Rīga: Zvaigzne. [Pirmizdevums: Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1961.]
30. Paulauskienė, Aldona. 1994. *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
31. Rāta, Anna. 1983. *Īss sengrieķu valodas kurss*. Rīga: Zvaigzne.
32. Ruppel, Antonia. 2018. *Absolute Constructions in Early Indo-European*. Cambridge: Cambridge University Press.
33. Valdmanis, Jānis. 1989. Teikums. *Latviešu valodas sintakse*. Cepļītis, Laimdots, Rozenbergs, Jānis, Valdmanis, Jānis. Rīga: Zvaigzne, 13–107.
34. Valkovska, Baiba, Lokmane, Ilze. 2013. Vienkārša teikuma komunikatīva struktūra. *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 774–800.
35. Yule, George. 2000. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
36. Zutis, Konstantīns. 1938. *Latīņu gramatika*. II. *Sintakse*. Rīga: Zemnieka doma.

Summary

Kārlis Mūlenbachs, who published his monograph “Teikums” (“A sentence”) at the end of the 19th century, provided the first scientific description of Latvian syntax. Paradoxically enough, several issues declared controversial in the theory of his time preserve such a status till present day. Among them there are infinitive predicative constructions, their typology and semantics. The term *infinitivus absolutus* used by Kārlis Mūlenbachs also deserves attention as it is not used in current linguistics.

Our contribution is devoted to the discussion of three major theoretical issues. The first one is linked to the definition, typology and usage of infinitive predicative constructions in Latvian, Latin and Classical Greek. The second delves into the question whether we can argue that infinitive predicative constructions represent the same type in all three languages. The third is the question why the term *infinitivus absolutus* is used mainly in the diachronic analysis of the ancient languages, but we do not encounter it in the description of modern languages.

The article is divided into five parts. First, there is an introduction that includes the definition of infinitive predicative constructions and the description of the purpose of our research. The second and third parts are devoted to the typology, semantics and pragmatics of the Latvian infinitive predicative constructions, while the fourth part discusses these constructions in Latin and Classical Greek. The fifth part deals with the interpretation of the notion and term *infinitivus absolutus*.

Keywords: infinitive; predicate; modality; copula; polarity; *infinitivus absolutus*.